

تحولات پیش روی نظام بانکداری کشور

■ محمود رضا خاوری
مدیر عامل بانک ملی ایران

ضرورت تبعیت بخش اسمی از بخش حقیقی اقتصاد

بنا بر نگاه بانکداری اسلامی، عملیات بانکی باید تسهیل کننده معاملات در بخش واقعی اقتصاد باشد و به همین خاطر است که نظریه پردازان بانکداری اسلامی همواره با گسترش بازار پول در اقتصاد اسلامی مخالفت کرده اند. از این رو، باید همواره متوجه بود که جوهره بانکداری اسلامی بر مبنای بخش واقعی اقتصاد تعریف شده است.

تفکیک حساب های بانکی

با توجه به مشکلات و تنگناهای نظام بانکی و بر مبنای دو اصل حذف ربا از عملیات بانکی و ایجاد رقابت به منظور واقعی کردن عملیات بانکی، طرح تحول نظام بانکی با تأکید بر تفکیک حساب ها به عنوان جایگزین طرح تفکیک بانک ها پیشنهاد می شود.

در این طرح به جای یک کاسه کردن حساب ها، حساب های هر بانک بر اساس انواع محصولات آن بانک تنظیم می شود و نرخ های سود بانکی عملاً از بخش واقعی اقتصاد تبعیت می کند، از این رو، امکان ردیابی عملکرد سپرده ها و بررسی میزان ارزش افزوده متعلق به هر یک وجود خواهد داشت.

بر این اساس، در طرح تحول ساختاری بانک ها متناسب با طرح تفکیک حساب های بانکی، موارد ذیل تعریف می شوند:

- بانکداری عام المنفعه یا قرض الحسنه ای
- بانکداری خرد با محوریت تقویت تعاونی ها
- بانکداری تجاری با محوریت تأمین سرمایه در گردش واحدهای اقتصادی
- بانکداری تخصصی متناسب با بخش های اقتصادی
- بانکداری توسعه ای
- بانکداری جام.

خود موارد و مصادیق فراوانی را برای طرح و بررسی دارند که تبیین هر کدام به تحقیقات و مجال بیشتری نیازمند است. اما آنچه از مطالعه روند تدوین طرح تحول نظام بانکی کشور برمی آید این است که تدوین کنندگان سعی کرده اند بخش عمده ای از این دغدغه ها و نارسایی ها را در قالب طرحی جامع احصاء و چاره اندیشی کنند.

مجموعه نقد و اصلاحیه های وارد به عملیات بانکی بدون ربا که اعمال آنها ضامن سلام و پویایی نظام بانکی و متضمن پیشرفت و توسعه بخش واقعی اقتصاد کشور خواهد بود، نقش بی بدیل بانک ها را بیش از پیش در صحنه اقتصادی ظاهر خواهد ساخت. از این رو، به نظر می رسد توجه بیش از پیش موارد ذیل می تواند به غنا و موفقیت هر چه بیشتر طرح تحول نظام بانکی و تحقق هدف اصلی آن که اجرای کامل بانکداری اسلامی است، کمک شایان به حساب آید.

ارائه تعریف دقیقی از نظام بانکداری اسلامی

همان گونه که از نام این نظام پیداست، بانکداری زمانی متصف به صفت اسلامی خواهد بود که مبتنی بر شریعت اسلام باشد. ارکان این نظام از متون و مستندات اسلامی استخراج می شوند، گر چه باید توجه داشت که صرف تهیه و تنظیم این ارکان لزوماً ساختار و چارچوب منسجمی را نتیجه نداده و اثبات سازگاری آن ضروری است. برقراری و تعریف روابط اقتصادی مبتنی بر عدالت از مهم ترین ویژگی های نظام بانکداری اسلامی است. در این نظام اصولی مانند حرمت اکل مال بالباطل، ثبات مالکیت، ممنوعیت غرر، ممنوعیت ربا و حاکمیت سوده های عادلانه از محورهای غیر قابل چشم پوشی است.

بنا بر این نظام، تصرف در اموال و دارایی ها از سوی بانک نمی تواند با فلسفه کلی سیستم اقتصاد اسلامی در تعارض باشد. همان گونه که اصولی از قبیل حرمت اسراف، لزوم تداول ثروت در میان آحاد جامعه هم همواره مورد تأکید قرار دارد.

صنعت بانکداری کشور از صناعی است که می تواند با به کارگیری همت و خرد جمعی سیاست گذاران، فعالان و دست اندرکاران پولی و مالی در این رابطه و با بررسی چالش های موجود در خصوص فراهم کردن بسترهای مناسب اجرای کامل بانکداری اسلامی و ارائه راهکارهای مناسب با استفاده از نقاط قوت قوانین موجود و با پویا کردن آنها و ارائه ابزارهای پولی و متنوع و بدیع و ایجاد نهادهای جدید، زمینه مشارکت عمومی را در شکوفایی اقتصاد کشور به ارمغان آورد.

در ایران اسلامی، تجربه سه دهه اجرای نظام بانکداری بدون ربا نشانگر آن است که اجرای موفق قانون صرفاً به متن آن مرتبط نیست، بلکه لازم است اجرای قانون با همراهی و هماهنگی سایر نظام های ذیربط، اعم از نظام های حقوقی، فقهی، نظارت و بازرسی و همچنین تنظیم رابطه دولت و نظام بانکی صورت پذیرد؛ مقوله ای که طرح تحول نظام بانکی به دنبال آن است.

دسته بندی نارسایی های نظام بانکی

شاید پیش از پرداختن به باید ها لازم باشد به آنچه هست، نگاهی آسیب شناسانه داشته باشیم. به نظر می رسد نارسایی های نظام بانکی کشور را در موارد ذیل دسته بندی و خلاصه کرد:

- عدم تطبیق قوانین پولی و بانکی کشور با شرایط روز
- عدم همسویی قانون مدنی و تجارت با الزامات و توسعه نهادهای جدید و بین المللی
- ناهماهنگی میان نظام بانکی و نظام حقوقی
- فاصله رویکرد فقهی از رویه های بانکداری
- عدم تبیین تفاوت های اساسی نظام بانکداری اسلامی و نظام بانکداری بدون ربا
- نارسایی های ساختاری و مدیریتی بانک ها
- محدودیت های چالش برانگیز قوانین و مقررات تأثیرگذار بر بانک ها

چالش های امور نظارتی بر بانک ها

بدون شک، هر یک از این سرفصل ها در درون